

**KAMU HARCAMALARI, VERGİ GELİRİ,
KURUMSAL KALİTE VE EKONOMİK BÜYÜME
İLİŞKİSİ: E7 ÜLKELERİ ÖRNEĞİ**

RELATIONSHIP BETWEEN PUBLIC
EXPENDITURES, TAX REVENUE,
INSTITUTIONAL QUALITY AND ECONOMIC
GROWTH: THE CASE OF E7 COUNTRIES

Enes SARMAN, Sinem EYÜBOĞLU

54

KAMU HARCAMALARI, VERGİ GELİRİ, KURUMSAL KALİTE VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ: E7 ÜLKELERİ ÖRNEĞİ¹

RELATIONSHIP BETWEEN PUBLIC EXPENDITURES, TAX REVENUE, INSTITUTIONAL QUALITY AND ECONOMIC GROWTH: THE CASE OF E7 COUNTRIES

Enes SARMAN², Sinem EYÜBOĞLU³

Anahtar Kelimeler:

Kamu Harcamaları,
Vergi Geliri,
Kurumsal Kalite,
Ekonomik Büyüme,
Panel Eşbütünleşme.

Keywords:

Public Expenditure,
Tax Revenue,
Institutional Quality,
Economic Growth,
Panel Cointegration

¹ Bu çalışma Enes Sarman'ın "Kamu Harcamaları, Vergi Geliri, Kurumsal Kalite Ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: E7 Ülkeleri Örneği" isimli yüksek lisans tezinden derlenmiştir.

² Yüksek Lisans Öğrencisi, Tarsus Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, enessarman@gmail.com, 0000-0002-4929-6901

³ Doç. Dr. S. Tarsus Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Fakültesi, sinemeyuboglu@tarsus.edu.tr, 0000-0002-3525-9173.

Alıntılanmak için/Cite as Sarman E. ve Eyüboğlu S. (2024). Kamu Harcamaları, Vergi Geliri, Kurumsal Kalite Ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: E7 Ülkeleri Örneği, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 33 (2), 438-456

ÖZ

Bu çalışmada, 2002-2020 dönemi itibarıyla E7 ülkelerinde kamu harcamaları, vergi geliri, kurumsal kalite ve gayri safi yurtiçi hasıla arasındaki ilişkileri analiz etmek amaçlanmıştır. Değişkenler arasındaki uzun dönem ilişkisi belirlemek için Westerlund (2008) eşbütünleşme testi kullanılmış ve değişkenlerin uzun dönemde birlikte hareket ettikleri bulunmuştur. Uzun dönem katsayıları Arttırılmış Ortalama Grubu kullanılarak hesaplanmış ve kamu harcamaları ile kurumsal kalitenin ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin negatif olduğu tespit edilmiştir. Ancak vergi gelirinin uzun dönemde istatistiksel olarak anlamlı olmadığı gözlemlenmiştir. Değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisi Dumitrescu ve Hurlin (2012) panel nedensellik testi ile incelenmiş, kurumsal kalite ile ekonomik büyüme, vergi geliri ile ekonomik büyüme ve ekonomik büyüme ile kamu harcamaları arasında tek yönlü nedensellik ilişkisi olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, kurumsal kaliteden vergi gelirine ve kamu harcamalarından kurumsal kaliteye doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi bulunmuştur. Bu bulgular, E7 ülkelerinin uzun dönemli ekonomik büyümelerini artırmak için kurumsal reformlara, kamu harcamalarına, vergi toplama sistemlerine ve ekonomik büyümeyi destekleyici politikalara odaklanmalarının önemini vurgulamaktadır.

ABSTRACT

This study aims to analyze the relationships between public expenditures, tax revenue, institutional quality, and gross domestic product in the E7 countries during the period from 2002 to 2020. To determine the long-term relationship between the variables, the Westerlund (2008) cointegration test was used, and it was found that the variables move together in the long run. Long-term coefficients were calculated using the Augmented Mean Group estimator, and it was found that the impact of public expenditures and institutional quality on economic growth is negative. However, it was observed that tax revenue is not statistically significant in the long term. The causality relationship between the variables was examined using the Dumitrescu and Hurlin (2012) panel causality test, and it was determined that there is a unidirectional causality relationship between institutional quality and economic growth, tax revenue and economic growth, and economic growth and public expenditures. Additionally, unidirectional causality relationship was found from institutional quality to tax revenue and from public expenditures to institutional quality. These findings highlight the importance for E7 countries to focus on institutional reforms, public expenditures, tax collection systems, and policies that support economic growth to enhance the long-term economic growth.

GİRİŞ

E7 olarak adlandırılan Çin, Rusya, Hindistan, Brezilya, Türkiye, Meksika ve Endonezya ülkelerinin ekonomik büyümeleri dikkat çekici bir hızla artarak dünya ekonomisinin yönünü şekillendirmektedir. G7'nin (Büyük Gelişmiş Ekonomiler Grubu) benzeri olarak adlandırılan bu grup, dünya genelindeki gelişmekte olan piyasa üretiminin yaklaşık %80'ini oluşturmaktadır (Huidrom vd., 2020, s. 2). E7 ülkeleri sadece kendi bölgelerinde değil, küresel ölçekte de ekonomik dinamiklerini etkili bir şekilde hissettirmektedir. 1992'de %8,73 olan E7 ülkelerinin GSYH'sinin küresel GSYH'ye oranı yıllar itibari ile artarak 2016'da %25,55'e yükselmiştir (Gövdeli, 2019, s. 732-733). Öngörüler, E7 ülkelerinin, G7'nin ekonomik büyüklüğünü aşarak dünyanın önde gelen ekonomik gücü haline geleceğini göstermektedir (Samadder vd., 2012; Tiftikçi vd., 2018; Tong vd., 2020). Ancak bu öngörünün ülkelerin genel olarak büyümeyi destekleyen eğitim, insan kaynakları, altyapı geliştirme, yenilik ve teknoloji yatırımı, iç ve dış ticaret politikaları, makroekonomik istikrar, sosyal politikalar, vb. politikalar izlemeleri durumunda gerçekleşeceği de vurgulanmaktadır (EconomicsPWC, 2013, s. 4). Bu politikaların uygulanması, ülkelerin sadece büyüklük olarak değil, aynı zamanda sürdürülebilirlik ve yaşam kalitesi açısından da küresel liderler haline gelmelerini sağlayabilir. Ancak bu süreçte karşılaşılabilecek zorluklar ve global ekonomik dalgalanmalar da göz ardı edilmemelidir. Dolayısıyla, bu öngörülerin gerçekleşmesi için E7 ülkelerinin hem iç politikalarında hem de uluslararası işbirliğinde ve uyumda aktif bir rol üstlenmeleri gerekecektir.

Kamu harcamalarının yönetimi, bir ülkenin ekonomik ve sosyal politikalarını şekillendirme konusunda merkezi bir rol oynar. Bu harcamalar, çeşitli ekonomik hedeflere ulaşma, sosyal refahı artırma ve ekonomik istikrarı sağlama amacı taşır. Bu nedenle, harcama öncelikleri doğru bir şekilde belirlenmeli ve temel makroekonomik hedeflerle uyumlu olmalıdır. Ekonominin sağlıklı işleyişi için bu harcamaların etkin bir şekilde yönetilmesi büyük önem taşımaktadır (Udonwa ve Effiong, 2023, s. 36). Kamu harcamalarındaki stratejik yaklaşımlar, ekonomik büyümeyi teşvik ederken aynı zamanda gelir dağılımı adaletini ve sosyal istikrarı da destekleyebilir (Aluthge vd.,

2021, s. 139).

Literatürde kamu harcamaları ve ekonomik büyüme ilişkisi ekonomilerin yapısal farklılıkları, kullanılan metodolojiler, incelenen zaman dilimleri ve politik bağlamlar gibi birçok faktöre bağlı olduğundan farklılık göstermektedir. Bazı çalışmalarda kamu harcamalarının ekonomik büyümeyi olumlu etkilediği (Alkasasbeh vd., 2018; Altunç, 2011; Arvin vd., 2021; Ökde ve Bülbül, 2019), bazı çalışmalarda ise olumsuz etkilediği belirlenmiştir (Devarajan vd., 1996; Ghosh ve Gregoriou, 2008; Butkiewicz ve Yanikkaya, 2011).

Vergi gelirleri, sağlık, temiz su, elektrik ve güvenlik gibi temel kamu hizmetlerinin finansmanı için kullanılmaktadır (Eneche ve Stephen, 2023, s. 61). Bunun yanında vergilendirme, hükümetlerin gelir elde etme ve ülkelerin ekonomik büyümelerini desteklemek amacıyla uyguladığı temel bir mali politika aracıdır. Başka bir ifadeyle vergiler, ekonomik istikrara katkıda bulunmanın yanı sıra gelirin daha adil bir şekilde dağıtılmasını teşvik ederek refahı, kamu hizmetlerini ve temel altyapıyı finanse etmektedir. Bu da hükümetlerin makroekonomiyi düzenlemek, ekonomik büyümeyi sağlamak, yoksulluğu azaltmak ve sosyal adalet hedeflerine doğru bütçe gelirini harekete geçirmek için kullandığı temel bir ekonomik araçtır (Saputri vd., 2024; Arvin vd., 2021; Gurdal vd., 2021). Literatürde vergi gelirinin ekonomik büyümeyi pozitif etkilediği çalışmalar çoğunluktadır (Alkasasbeh vd., 2018; Münir ve Sultan, 2018; Ho vd., 2023, Sandalcı ve Sandalcı, 2017).

Kurumsal kalite, bir ekonominin kurumsal çerçevesinin etkinliğinin ve işleyişinin kalitesini belirlemektedir. Bunlara ek olarak kurumsal kalite, ülkenin kurumlarının uluslararası işlemlerini kolaylaştırma, işlemlerin güvenliklerini sağlama ve öngörülebilirliklerini artırma derecesidir (Utile vd., 2021, s. 157). İyi tasarlanmış ve etkin kurumsal yapılar, ekonomik büyümeyi teşvik edebilirken, zayıf ve verimsiz kurumsal yapılar büyümeyi engelleyebilmektedir. Literatürde kurumsal kalitenin ekonomik büyüme üzerinde pozitif etkisi olduğunu ifade eden çalışmalar (Lau vd., 2014; Olayungbo ve Adediran, 2017; Salman vd., 2019; Zkaria ve Fatiha, 2023) olduğu gibi, negatif etkisi olduğunu belirten çalışmalar (Radulovic,

2020; Azam, 2022; Yapraklı, 2008) da mevcuttur.

Vergi geliri ve kamu harcamaları, hükümetin ekonomik faaliyetleri doğrudan yönlendirme kapasitesini belirlerken, kurumsal kalite, bu politikaların etkinliği ve sürdürülebilirliği açısından kritik bir öneme sahiptir. Vergi gelirleri, kamu hizmetlerinin ve altyapının finansmanını sağlarken, aşırı vergi yükü ekonomik teşvikleri olumsuz etkileyebilir (Barro, 1996). Aynı şekilde, kamu harcamaları ekonomik büyümeyi destekleyebilir, ancak bunların etkin bir şekilde kullanılması, yüksek kurumsal kaliteye bağlıdır (Knack ve Keefer, 1995). Kurumsal kalite, yolsuzluğun önlenmesi, mülkiyet haklarının korunması ve sözleşmelerin uygulanabilirliği gibi ekonomik ortamın genel güvenilirliğini ve etkinliğini artıran unsurları kapsamaktadır (North, 1990). Dolayısıyla bu değişkenlerin birlikte analizi, ekonomik büyümenin dinamiklerini daha doğru ve bütüncül bir şekilde anlamamızı sağlar. Bu çalışmada mevcut çalışmalardan farklı olarak hızlı büyüme potansiyelleri olan E7 ülkeleri ele alınmış ve kamu harcamaları, vergi geliri ve kurumsal kalite gibi kritik değişkenlerin ekonomik büyüme üzerindeki etkileri aynı anda modele dahil edilerek araştırılmıştır. İlgili değişkenlerin ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini ayrıntılı şekilde incelemek, bu ülkelerdeki politika yapıcıların karar alma süreçleri için önemlidir. Bu bağlamda çalışmada değişkenler arasındaki ilişkiler hem kısa hem de uzun dönem için ele alınmıştır. Çalışma dört başlıktan oluşmaktadır. İlk olarak konuyla ilgili literatüre yer verilmiştir. Sonraki başlıkta veri seti ve yöntem tanıtılmıştır. Ardından bulgular sunulmuştur. Son başlıkta ise sonuç ve önerilere yer verilmiştir.

LİTERATÜR TARAMASI

Kurumsal yaklaşım, genellikle piyasaların desteklenebilmesi için sözleşmelerin zorlayıcılığı, mülkiyet haklarının korunması ve yolsuzluğu engellemek amacıyla etkin kurumların oluşturulması gerekliliğini savunmaktadır. Bu bağlamda, önem kazanan kurumsal kalite hipotezi, kurumların kalitesi ve işleyişinin ekonomik performans üzerinde kritik bir etkiye sahip olduğunu öne sürmektedir. Kurumsal kalite, vergi geliri, kamu harcamaları ve ekonomik büyüme ilişkisi çeşitli ülkeler, farklı dönemler ve farklı yöntemler kullanılarak ulusal ve uluslararası

çok sayıda çalışmada test edilmiştir. Bu başlıkta ilgili değişkenlerin ekonomik büyüme ile ilişkisini incelenen çalışmalara yer verilmiştir.

Kamu Harcamaları ve Ekonomik Büyüme İlişkisi

Kamu harcamalarının artışını açıklayan iki önemli teori, Wagner ve Wiseman-Peacock tarafından geliştirilmiştir. Bu teoriler, kamu harcamalarının zamanla neden arttığını ve bu artışın ardındaki dinamikleri ele almaktadır (Maku, 2009, s. 4). Wagner, kamu harcamalarının artmasının artan ekonomik büyümenin bir sonucu olduğunu belirtmiştir. Bu bağlamda, nüfus artışı ve endüstrileşme, hükümetin sosyal ve refah hizmetleri ve bilim ve teknolojiye ilerlemeler olmak üzere kamu harcamalarına neden olabilecek üç ana faktörü tanımlamıştır (Olufemi ve Oladipo, 2021, s. 73). Peacock ve Wiseman'ın analizi ise, hükümetlerin harcamalarını artırmak istedikleri ancak vatandaşların vergi ödemek istemediği durumlarda, hükümetlerin vatandaşların taleplerini dikkate aldığı kamu politikası oluşturma teorisine dayanmaktadır (Chimezie vd., 2020, s. 186). Peacock ve Wiseman, vergilerin kamu harcamalarını sınırlayan bir araç olarak işlev gördüğünü savunmaktadır. Keynesyen teori, yüksek kamu harcamalarının toplam talebi artırarak ekonominin büyümesini desteklediğini öne sürmektedir. Keynes'e göre, kamu harcamaları ulusal geliri artırmak için kullanılan dışsal bir politika aracıdır (Keynes, 1936). Dışsal büyüme modelleri, ekonomik büyümeyi genellikle teknolojik ilerleme, sermaye birikimi veya uluslararası ticaret gibi ekonomi dışı faktörlere bağlar. İçsel büyüme modelleri ise, ekonominin kendi iç dinamiklerinin büyümeyi sürdürülebilir kılan faktörleri belirlediğini savunmaktadır. Bu modeller, ekonominin içindeki yatırım, yenilikçilik ve insan sermayesi gibi unsurların büyümeye nasıl katkı sağladığını vurgular (Kouassi, 2018, s. 24).

Kamu harcamaları ve ekonomik büyüme değişkenleri arasındaki ilişkiyi ele alan çalışmalardan Gül ve Yavuz (2011), Türkiye için ilgili değişkenler arasındaki nedensellik ilişkilerini incelemeyi amaçlamıştır. Bu amaçla çalışmada 1963-2008 dönemini ele alarak toplam kamu harcamaları, cari harcamalar, transfer harcamaları, yatırım harcamaları ve GSYH değişkenleri kullanılmıştır. Johansen eşbütünlük testi ile değişkenlerin eşbütünlük olduğu saptanmıştır. Ardından Granger nedensellik analizi

uygulanarak kamu harcamaları, cari harcamalar, yatırım harcamaları ve transfer harcamalarından ekonomik büyümeye doğru tek yönlü nedensellik ilişkisinin varlığı tespit edilmiştir. Odhiamba (2015), Güney Afrika ülkesi için kısa dönemde kamu harcamasından ekonomik büyümeye doğru nedensellik ilişkisi olduğunu ortaya koymuştur. Diler (2016) ise Türkiye için kamu harcamaları ve GSYH arasında herhangi bir nedensellik olmadığını belirlemiştir. Özpençe (2017) Türkiye için ekonomik büyüme ve vergi gelirinden kamu harcamalarına doğru tek yönlü, kamu harcamaları ve vergi geliri arasında ise çift yönlü nedensellik ilişkisi olduğunu saptamıştır. Gökmenoğlu ve Yavuz (2022), kırılıgan beşli olarak hitap edilen ülkeler için kamu harcamaları ve GSYH değişkenleri arasında uzun dönemde ilişki olmadığını elde etmiştir. Ancak Dumitrescu ve Hurlin (2012) nedensellik analizine göre kamu harcamalarından ekonomik büyümeye doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi saptanmıştır. Narayan vd. (2008) Çin'in doğu yakasında reel GSYH'deki %1'lik artışının, reel kamu harcamalarında %0,34 ile %0,49'luk bir artışa neden olduğunu göstermiştir. Batı yakasında ise reel GSYH'deki %1'lik artışın, reel kamu harcamalarında %1 ile %1,01'lik artış sağladığı bulunmuştur. Çin merkezde ise reel GSYH'deki %1'lik artışın reel kamu harcamalarında %0,98'lik artış sağladığı belirlenmiştir. Daha sonra Panel Granger nedensellik testi gerçekleştirilmiştir. Doğu, batı ve merkez yakaları için reel GSYH ile reel kamu harcamaları arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi bulunmuştur.

Altunç (2011), Türkiye için kamu harcamalarının ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini incelemiştir. Bu amaçla çalışmada 1960-2009 dönemi için kişi başına GSYH, toplam kamu harcamalarının GSYH içindeki payı ve kamu yatırım harcamalarının GSYH içindeki payı değişkenlerini kullanmıştır. ARDL Sınır Testi gerçekleştirilerek değişkenler arasında uzun dönem ilişki olduğu tespit edilmiştir. Kamu yatırım harcamalarının GSYH içindeki payı ve toplam kamu harcamalarıyla ekonomik büyüme arasında pozitif, tüketim harcamalarının GSYH içindeki payı ile ekonomik büyüme arasında ise negatif bir ilişki olduğu saptanmıştır. Ardından VAR Granger nedensellik/blok dışsallık Wald testinden yararlanılarak nedensellik ilişkileri ortaya konulmuştur. Kamu yatırım harcamaları ile ekonomik büyüme arasında çift yönlü, ekonomik büyüme ile kamu tüketim harcamaları arasında ise tek yönlü nedensellik ilişkisi bulunmuştur. Blok Dışsallık Wald Testi

sonuçlarına göre dört değişkenin de dışsal olmadığı saptanmıştır. Ökde ve Bülbül (2019), 67 ülke için kamu harcamalarının ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini incelemeyi amaçlamıştır. Bu amaçla 1990-2016 dönemini ele alarak kamu harcamaları ve GSYH değişkenleri kullanılmıştır. Westerlund (2007) eşbütünlük analizi yardımıyla değişkenlerin uzun dönemde birlikte hareket ettiği bulunmuştur. Ardından Arttırılmış Ortalama Grubu (AMG) yöntemi ile uzun dönemli katsayılar belirlenmiş ve kamu harcamalarındaki %1'lik artışın ekonomik büyümeyi %0,201 arttırdığı bulunmuştur. Pradhan (2012), SAARC-7 ülkeleri olarak adlandırılan Bangladeş, Bhutan, Hindistan, Maldivler, Nepal, Pakistan ve Sri Lanka için kamu harcamaları, GSYH ve ihracat hacmi arasındaki nedensellik ilişkisini incelemiştir. Elde edilen bulgular Bangladeş ve Maldivler'de kamu harcamalarından ekonomik büyümeye doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi olduğunu, Bhutan ile Pakistan'da ise ekonomik büyümeden kamu harcamalarına doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi olduğunu göstermiştir.

Vergi Geliri ve Ekonomik Büyüme İlişkisi

Vergiler temel kamu gelir kaynaklarından biridir ve devletin ekonomik ve sosyal hedeflerine ulaşmasında önemli bir rol oynar (Al-Share vd., 2020, s. 531). Vergiler, hükümetin gelir elde etmesi ve kamu harcamalarını finanse etmesi için temel bir araçtır (Gurdal vd., 2021, s. 305). Ekonomik büyüme teorileri, genellikle farklı ekonomik değişkenlere bağlı olarak ekonominin büyümesini destekleyen faktörleri incelemektedir. Bu faktörler arasında uzmanlaşma, iş bölümü, sermaye birikimi, teknolojik ilerleme ve kamu ile özel sektör tasarruflarının artırılması yer almaktadır. Ayrıca, yatırım seviyelerinin artırılması, AR-GE faaliyetlerinin teşvik edilmesi, beşeri sermaye yatırımlarının artırılması ve kamu politikalarının üretimi desteklemesi de ekonomik büyümeyi sağlamak için önemli unsurlardır. Neo-klasik büyüme teorisi, vergilerin uzun vadede ekonomik üretim üzerinde önemli bir etkisi olmadığını savunmaktadır. Benzer şekilde, içsel büyüme teorileri de vergilerin ekonomik büyümeyi yavaşlatabileceğini öne sürmektedir. Örneğin, gelir ve servet vergileri içsel büyüme teorilerinde tasarrufları ve yatırımları azaltıcı etkileri nedeniyle "bozucu vergiler" olarak nitelendirilir. Harrod-Domar Büyüme Modeli'nde ise vergilerin düşük tutulması veya teşvik edici politikalarla desteklenmesi yoluyla yatırımların teşvik edilebileceği ve dolayısıyla ekonomik büyümenin hızlandırılacağı varsayılmıştır (Demircan, 2003, s. 98-99).

Ekonomik büyüme ve vergi gelirleri arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlayan Mucuk ve Alptekin (2008)'in çalışmalarında, Türkiye'de 1975-2006 dönemi için dolaysız vergiler, dolaylı vergiler ve GSYH değişkenleri kullanılmıştır. Johansen-Juselius eşbütünleşme analizi ile değişkenlerin uzun dönem ilişkiye sahip olduğu bulunmuştur. Ardından, Granger nedensellik testi yardımıyla dolaysız vergilerden ekonomik büyümeye doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir. Son olarak VAR modeli oluşturulmuş ve dolaysız vergilerin ekonomik büyümeyi negatif yönde etkilediği saptanmıştır. Benzer şekilde Sandalcı ve Sandalcı (2017) OECD ülkeleri için ekonomik büyüme ile dolaysız vergiler arasında negatif ilişki olduğunu ifade etmiştir. İlaveten GSYH'den dolaylı ve dolaysız vergilere doğru tek taraflı nedensellik elde edilmiştir. Münir ve Sultan (2018) ise Pakistan için yaptıkları çalışmada, uzun dönemde ekonomik büyümeye, satış vergisinin %16, diğer dolaylı vergilerin %29, uluslararası ticaret vergisinin %10 ve doğrudan vergilerin %9 katkı sağladığını bulmuşlardır. Kısa dönemde ise ekonomik büyümeye, uluslararası ticaret vergisinin %2, satış vergisinin %1.91 ve diğer dolaylı vergilerin %1.29 katkı sağladığını göstermiştir.

Akıncı (2019), Türkiye için vergi gelirinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini incelemeyi amaçlamıştır. Maki (2012) eşbütünleşme analizi yapılarak değişkenlerin uzun dönemde birlikte hareket ettikleri saptanmıştır. Atabay ve Şimşek (2022), G7 ülkeleri için vergi gelirinin ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini test etmişlerdir. 1970-2020 dönemine ilişkin vergi gelirini temsilen vergi gelirinin GSYH içindeki payı ve ekonomik büyümeyi temsilen GSYH değişkenleri kullanılmıştır. Westerlund (2006) çoklu yapısal kırılmalı panel eşbütünleşme analizi yardımıyla değişkenlerin uzun dönemde birlikte hareket ettiği saptanmıştır. Kanada'da vergi gelirindeki 1 birimlik artışın ekonomik büyümeyi 0.66, Fransa'da 0.14, ABD'de ise 0.30 azalttığı bulunmuştur. Ancak Almanya'da vergi gelirindeki 1 birimlik artışın ekonomik büyümeyi 0.19, İtalya'da 0.43, Japonya'da ise 0.30 arttırdığı tespit edilmiştir. İngiltere'de vergi geliri ile ekonomik büyüme arasında istatistiksel olarak anlamsız bir ilişki olduğu saptanmıştır. Karagianni vd. (2012), ABD için vergi geliri ile ekonomik büyüme arasındaki nedenselliği araştırmışlardır. 1948:1-

2008:4 dönemi için toplam vergi geliri, üretim ve ithalat vergileri, kişi başına düşen vergi, kurumlar vergisi ve kişi başına düşen GSYH değişkenleri çalışmada kullanılmıştır. Hiemstra ve Jones (1994) tarafından geliştirilen, doğrusal olmayan Granger nedensellik testine göre bütün vergi yüklerinden, kişi başına düşen GSYH'ya doğru nedensellik olduğu saptanmıştır. Daha sonra Diks ve Pachenko (2006) tarafından geliştirilen parametrik olmayan nedensellik testi uygulanmıştır. Sonuç olarak kurumlar vergisi ile üretim ve ithalat vergilerinden, kişi başına düşen GSYH'ya doğru tek yönlü nedensellik olduğu tespit edilmiştir. Ho vd. (2023), 29 gelişmekte olan ülke için vergi gelirinin ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini incelemeyi amaçlamışlardır. Çalışmada sabit etkiler ve genelleştirilmiş en küçük kareler modelleri kullanılmıştır. Vergi gelirinin katsayısı pozitif ve anlamlı bulunmuştur. Bu bağlamda vergi gelirindeki artışın gelişmekte olan ülkelerin ekonomik büyümelerini teşvik ettiği sonucuna ulaşmışlardır. Ayrıca kamu harcamaları, enflasyon ve nüfus artış katsayıları negatif ve anlamlı olarak elde edilmiştir. Buna göre kamu harcamaları, enflasyon ve nüfus artışı ekonomik büyümeyi azaltmaktadır.

Koçbulut (2023), AB ülkeleri için kamu harcamalarının ve vergi gelirinin ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini incelemeyi amaçlamıştır. Değişkenlerin uzun dönemde birlikte hareket edip etmediğini test etmek amacıyla Westerlund (2007) eşbütünleşme analizi uygulanmış ve değişkenlerin uzun dönemde ilişkili olduğu saptanmıştır. Ardından Dumitrescu ve Hurlin (2012) nedensellik testi uygulanarak, vergi gelirden ekonomik büyümeye doğru tek taraflı nedensellik ilişkisi olduğu görülmüştür. Kamu harcamaları ve ekonomik büyüme arasında ise çift taraflı nedensellik ilişkisi bulunmuştur. Benzer şekilde Alkasasbeha vd. (2018), Ürdün için vergi geliri ve kamu harcamalarının ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini analiz etmişlerdir. Bulgular kısa ve uzun dönemde vergi gelirindeki ve kamu harcamalarındaki artışın ekonomik büyümeyi arttırdığını göstermektedir. Gurdal vd. (2021), G7 ülkeleri için kamu harcamaları, vergi geliri ve ekonomik büyüme arasındaki nedensellik ilişkilerini incelemişler ve değişkenler arasında eşbütünleşme ilişkisi olduğu bulmuşlardır. İlaveten Kanada ve Japonya için kamu harcamalarından ekonomik büyümeye doğru tek

yönlü bir nedensellik ilişkisi saptanmıştır. Almanya, İtalya, İngiltere ve ABD’de ise ekonomik büyümeden kamu harcamalarına doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi bulunmuştur. Japonya’da vergi gelirinden ekonomik büyümeye doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi elde edilmiştir. Sonuçlardan yola çıkarak, çalışmada devlet harcamalarının finansman kaynağı olan vergi gelirinin makroekonomik istikrar için önemli olduğu ve G7 ülkelerinin ekonomi politikaları bakımından olumlu sürecini devam ettirebilmeleri için kamu harcamalarını teşvik etmeleri gerektiği vurgulanmıştır.

Kurumsal Kalite ve Ekonomik Büyüme İlişkisi

Kurumlar, sosyal, politik ve ekonomik etkileşimleri düzenleyen ve insanlar tarafından oluşturulmuş kısıtlamalar bütünüdür. Bu kurumlar, tarihin her döneminde düzeni sağlamak ve değişim sürecindeki belirsizliği en aza indirmek amacıyla oluşturulmuştur. Ekonominin teşvik yapısını içeren kurumlar, geliştikçe ekonominin yönünü durgunluk ya da ekonomik büyüme doğrultusunda şekillendirmektedir (North, 1991, s. 97). Ülkeler arasındaki farklı büyüme oranlarını ve gelir düzeylerini açıklamaya çalışan yaklaşımlardan biri olan kurumsal yaklaşım North (1990), Barro (1996), Knack (2003) ve Acemoğlu vd. (2001) gibi araştırmacılar tarafından savunulmakta olup, piyasaların etkin işleyebilmesi için anlaşmaların uygulanabilirliği, mülkiyet haklarının korunması ve yolsuzluğun önlenmesi amacıyla güçlü kurumların oluşturulmasının önemini vurgulamaktadır (Knack ve Keefer, 1995, s. 216). Kurumsal yaklaşım ortaya çıkmadan önce araştırmacılar, ülkelerin ekonomik büyümedeki farklılıklarını faktör birikimi, artan beşeri sermayenin getirisi ve teknolojik ilerleme gibi unsurlarla açıklamaya çalışmışlardır. Ancak bu açıklayıcı değişkenlerin yetersiz kalması, iktisatçıları alternatif yaklaşımlar aramaya yöneltmiştir. Bu arayışların bir sonucu olarak ortaya çıkan kurumsal kalite kuramı, ekonomik büyümedeki farklılıkları açıklamak için kullanılmaya başlanmıştır. Kurumsal İktisat Okulu, kurumsal kalite değişkeninin bir çok sebeple ekonomik büyümeyi artırıcı etkisi olduğunu savunmaktadır (Yamak, 2017, s. 67).

Kurumsal kalite ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin araştırıldığı ampirik çalışmalardan Yapraklı (2008), üst ve orta gelir grubunda olan 36 ülke için kurumsal kalitenin ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini

incelemeyi amaçlamıştır. 2002-2005 dönemi için GSYH, ifade özgürlüğü ve hesap verebilirlik, politik istikrar, yönetim etkinliği, düzenleme kalitesi, hukukun üstünlüğü ve yolsuzluğun kontrolü değişkenleri kullanılmıştır. Çalışmada kullanılan değişkenler sabit etkiler panel veri regresyonu analizine tabi tutulmuştur. Sabit etkiler modeli tahmin sonucuna göre üst ve orta gelirli ülkelerde ifade özgürlüğü ve hesap verebilirlik, politik istikrar, düzenleme kalitesi ve hukukun üstünlüğünün ekonomik büyümeyi negatif yönde etkilediği tespit edilmiştir. Yönetim etkinliği ve yolsuzluğun kontrolü değişkenlerinin ise ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilediği bulunmuştur. Radulovic (2020) ise AB ülkeleri için hukukun üstünlüğü, yolsuzluğun kontrolü değişkenlerinin ekonomik büyüme üzerinde pozitif etkisi olduğunu saptamıştır. Nedensellik testi sonuçlarına göre ise ifade özgürlüğü ve hesap verebilirlik, hükümet etkinliği, düzenleyici kalite ve ekonomik büyüme arasında negatif ilişki olduğu bulunmuştur. AB üyesi olmayan ülkelerde siyasi istikrar, hükümet etkinliği ve ekonomik büyüme arasında aynı yönlü ilişki olduğu gözlemlenmiştir. İfade özgürlüğü, düzenleyici kalite ve ekonomik büyüme arasında ise ters yönlü ilişki olduğu görülmüştür. İmamoğlu (2022), 56 ülke için girişimcilik, yönetim ve ekonomik büyüme arasındaki nedensellik ilişkisini incelemeyi amaçlamıştır. Uygulanan Dumitrescu ve Hurlin (2012) panel nedensellik analizi sonuçlarına göre ekonomik büyüme ile girişimcilik ve yönetim arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi bulunmuştur. Ayrıca yönetimin girişimcilerin davranışını olumlu yönde etkileyebilecek önemli bir politika aracı olduğunu ve girişimcilerin üretim bakımından desteklenmesinin ekonomik büyüme üzerinde olumlu etkiler yaratabileceğini çalışmada vurgulanmıştır.

Aytun ve Akın (2014), 83 ülke için kurumsal kalite ve ekonomik büyüme arasındaki nedensellik ilişkisini tespit etmişlerdir. 2000-2010 dönemi itibarıyla çalışmada GSYH ve kurumsal kalite değişkenleri kullanılmıştır. Panel nedensellik analizi ile orta gelirli ülkelerde kurumsal kaliteden ekonomik büyümeye doğru tek yönlü, yüksek gelirli ülkelerde ise çift yönlü nedensellik ilişkisi bulunmuştur. Ayrıca düşük gelirli ülkelerde herhangi bir nedensellik ilişkisi saptanmamıştır. Lau vd. (2014) Malezya için kurumsal kaliteden ekonomik büyümeye

doğru tek yönlü nedensellik olduğunu göstermiştir. Wu vd. (2010), düşük gelirli 47 ülke, orta gelirli 84 ülke ve yüksek gelirli 51 ülke olmak üzere toplam 182 ülke için kamu harcamalarının ekonomik büyüme üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Panel Granger nedensellik testi sonucunda orta gelirli ve yüksek gelirli ülkelerde kamu harcamaları ile ekonomik büyüme arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi olduğu sonucuna ulaşmışlardır. İlâveten orta ve yüksek gelirli ülkeler için nedenselliğin önemli olduğu, ancak düşük gelirli ülkeler için önemsiz olduğu çalışmada vurgulanmıştır. Son olarak, düşük gelirli ülkelerin, yüksek gelirli ülkelere göre daha düşük kurumsal kaliteye ve daha şiddetli yolsuzluğa maruz kaldığı tespit edilmiştir. Tutgun ve Savaş (2023), Sahra altı 42 Afrika ülkesi için finansal gelişmenin ve kurumsal kalitenin ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini incelemeyi amaçlamıştır. Bu amaçla 2002-2019 dönemini ele alarak GSYH, finansal gelişme endeksi ve temel bileşenler analiziyle elde edilen kurumsal kalite değişkenleri kullanılmıştır. Westerlund (2007) panel eşbütünleşme analizi yapılarak değişkenlerin uzun dönemde birlikte hareket ettiği saptanmıştır. Dumitrescu ve Hurlin (2012) panel nedensellik analiziyle ekonomik büyümeden finansal gelişmeye doğru tek taraflı, kurumsal kalite ve ekonomik büyüme arasında ise çift taraflı nedensellik ilişkisi bulunmuştur. Olayungbo ve Adediran (2017), Nijerya için uzun dönemde, kurumsal kalitedeki %1'lik artışın, GSYH'yı %1.21 arttırdığını ifade etmişlerdir. Zkaria ve Fatiha (2023), MENA ülkelerinde kurumsal kalite ve ekonomik büyüme ilişkilerini incelemeyi amaçlamışlardır. Panel OLS ve GMM testleri ile kurumsal kalite değişkeninin ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkilediği elde edilmiştir. Daha sonra panel nedensellik testi uygulanarak ekonomik büyüme ile kurumsal kalite arasında çift taraflı nedensellik ilişkisi saptanmıştır. Salman vd. (2019), Endonezya, Güney Kore ve Tayland için kurumsal kalite ile ekonomik büyümenin pozitif ilişkili olduğunu elde etmişlerdir. Bu durum etkin ve verimli kurumların, ekonomik büyüme sürecini güçlendirdiği ile ilişkilendirilmiştir.

Azam (2022), Latin Amerika ve Karayip bölgesinde bulunan 14 ülke için kurumsal kalite ve ekonomik büyüme ilişkisini analiz etmiştir. 2002:Q1–2018:Q4 dönemi için GSYH, yolsuzluğun kontrolü, hükümet etkinliği, siyasi

istikrar ve şiddetin olmaması değişkenlerini çalışmada ele almıştır. Ayrıca kontrol değişkeni olarak enflasyon, ticari açıklık, işçi gönderimi, doğrudan yabancı yatırımı ve nüfus büyüme oranı gibi değişkenler de kullanılmıştır. Panel ARDL analizi sonucunda yolsuzluğun %1 artmasının ekonomik büyümeyi %0.969 azaltacağı bulunmuştur. Siyasi istikrar ve şiddetin olmaması değişkeni pozitif ve anlamlı olarak elde edilmiştir. Buna göre ilgili değişkenin %1 artması ekonomik büyümeyi %0.0359 arttırmaktadır. Hükümet etkinliği pozitif ve anlamlı olarak elde edilmiştir ve ilgili değişkenin %1 artması ekonomik büyümeyi %0.0501 arttırmaktadır. Ticari açıklığın ise %1 artması ekonomik büyümeyi %0.0069 arttırmaktadır. Benzer şekilde göçmen gönderimi değişkeni de pozitif ve anlamlı bulunmuştur ve ilgili değişkenin %1 artmasının ekonomik büyümeyi %0.0675 arttıracığı elde edilmiştir. İlâveten yolsuzluk, siyasi istikrar ve şiddetin olmaması, ticari açıklık, doğrudan yabancı yatırımlar ve enflasyon oranından ekonomik büyümeye doğru tek yönlü nedensellik olduğu saptanmıştır. Arvin vd. (2021), düşük gelirli 22 ülke ve düşük-orta gelirli 29 ülke olmak üzere toplam 51 ülke için kurumsal kalite, kamu harcamaları ve vergi gelirinin ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini incelemişlerdir. 2005-2019 dönemi için ekonomik büyüme oranı, GSYH'nin yüzdesi olarak kamu harcamaları, GSYH'nin yüzdesi olarak vergi geliri ve kurumsal kalite bileşik endeksi verileri kullanılmıştır. Literatürde genel olarak kamu harcamaları, vergi geliri ve kurumsal kalite modele tek bir değişken olarak eklenmiş ve ekonomik büyüme üzerindeki etkileri incelenmiştir. Arvin vd. (2021) mevcut çalışmalardan farklı olarak tüm değişkenleri aynı anda modele dahil etmişlerdir. İlk olarak, Pedroni (2001) tarafından geliştirilen panel eşbütünleşme testi uygulanmış ve test sonucunda uzun dönem ilişkinin varlığı tespit edilmiştir. Daha sonra panel Granger nedensellik testi uygulanmıştır. Elde edilen bulgular, kamu harcamalarından vergi gelirine doğru tek taraflı nedensellik ilişkisinin olduğunu göstermiştir. Düşük gelirli ülkelerde, kısa ve uzun dönemde kurumsal kalite ile kamu harcamaları arasında nedensellik ilişkisi bulunamamıştır. Kısa dönemde ise düşük gelirli ülkeler için kamu harcamaları, vergi geliri ve ekonomik büyüme arasında güçlü nedensellik ilişkisi olduğu görülmüştür. Düşük-orta gelirli ülkelerde

kurumsal kalite ve ekonomik büyüme arasında çift yönlü nedensellik olduğu bulunmuştur. Düşük gelirli ülkelerde ise kurumsal kalite ile ekonomik büyüme arasında kısa dönemde nedensellik ilişkisinin olmadığı teyit edilmiştir. Sonuç olarak uzun dönemde vergi geliri, kamu harcamaları ve kurumsal kalitenin ekonomik büyüme üzerinde pozitif etkisinin olduğu saptanmıştır. İlave olarak çalışmada uzun vadeli ekonomik büyümenin sağlanabilmesi için kurumsal reformların gerçekleştirilmesi, kamu harcamalarındaki şeffaflığın sağlanması ve vergi uyumunun ve tahsilatının iyileştirilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

YÖNTEM

Bu çalışmada, 2002-2020 dönemi itibari ile E7 ülkelerinde kamu harcamaları (KH), vergi geliri (VG), kurumsal kalite (KK) ve ekonomik büyüme (GSYH) arasındaki ilişkilerin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla çalışmada, GSYH, KH, VG ve KK değişkenleri ele alınmıştır. Bu değişkenlere ilişkin açıklamalar Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. Değişkenlere Ait Tanımlayıcı Bilgiler

Değişkenler	Açıklama	Kaynak
GSYH	Gayri safi yurtiçi hasıla (2015 Sabit)	Dünya Bankası- Dünya Kalkınma Göstergeleri (WDI)
VG	Vergi geliri (% GDP)	Uluslararası Para Fonu (IMF)
KH	Genel kamu harcamaları (% GDP)	Dünya Bankası- Dünya Kalkınma Göstergeleri (WDI)
KK	Kurumsal kalite bileşik endeksi <ul style="list-style-type: none"> • Yolsuzluğun Kontrolü • Hukukun Üstünlüğü • Hükümet Etkinliği • Düzenleyici Kalite 	Dünya Çapında Yönetişim Göstergeleri (WGI)

Çalışmada kullanılan veri seti, Dünya Kalkınma Göstergelerinden, Uluslararası Para Fonundan ve Dünya Çapında Yönetişim Göstergelerinden derlenmiştir. Kurumsal kalite bileşik endeksi yolsuzluğun kontrolü, hukukun üstünlüğü,

hükümet etkinliği, düzenleyici kalite olmak üzere dört farklı kapsamda sunulmaktadır. Çalışmada adı geçen dört alt endeks kullanılarak temel bileşenler analizi yardımıyla KK bileşik endeksi oluşturulmuştur. Değişkenlerin temel bileşenler analizi için uygunluğu KMO (Kaiser-Meyer-Olkin) ve Bartlett testi ile test edilmiş ve sonuçlar Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. KMO ve Bartlett Testi

KMO Test		0.694
Bartlett Testi	Ki-kare	244,935
	df	6
	sig.	0.000

Tablo 2’den görüldüğü üzere KMO testi %69.4’tür. 69.4 > 50 olduğundan veri setimizin temel bileşenler analizine uygun olduğu görülmektedir. İlave olarak Bartlett testi sonucu da (sig=0.00<0.05) anlamlı bulunmuştur. Yani değişkenler arasındaki korelasyon yüksektir ve temel bileşenler analizi için uygundur. İlave olarak değişkenler logaritmik dönüşüme tabi tutulmuştur.

Değişkenlere ilişkin kesitsel bağımlılığın ve homojenliğin test edilmesi analizlerde kullanılacak birim kök testi ve eşbütünlük testi gibi ekonometrik testlerin seçiminde önem arz etmektedir. Bu nedenle çalışmada öncelikle yatay kesit bağımlılığı (YKB) araştırılmış ve eğim katsayılarının homojenliği test edilmiştir. Bu bağlamda, YKB olup olmadığını test etmek için Breusch-Pagan (1980) LM, Pesaran Scaled LM, Pesaran (2004) CD ve Bias Corrected Scaled LM testleri uygulanmıştır. Eğim katsayılarının homojenliği Pesaran ve Yamagata (2008) tarafından ortaya konulan delta testi ile araştırılmıştır. Daha sonra tüm serilerin durağanlıklarının belirlenmesi için CADF panel birim kök testi uygulanmıştır. Değişkenler arasında uzun dönem ilişkisinin varlığını belirlemek için Westerlund (2008) eşbütünlük testi kullanılmıştır. Değişkenlere ilişkin uzun dönem katsayıları Arttırılmış Ortalama Grubu (AMG) tahmincileri ile elde edilmiştir. Ardından Dumitrescu ve Hurlin (2012) panel nedensellik testi uygulanmıştır. KH, VG ve KK’nin GSYH üzerindeki etkisini test etmek amacıyla Arvin vd. (2021)’nin çalışması takip edilerek (1) numaralı model oluşturulmuştur;

$$LGSYH_{it} = \beta_0 + \beta_1 LKH_{it} + \beta_2 LKK_{it} + \beta_3 LVG_{it} + \varepsilon_{it} \quad (1)$$

numaralı eşitlikte, β_0 , sabit terim; β_1, β_2 ve β_3 bağımsız değişken katsayılarını ifade etmektedir. Ayrıca modelde bağımlı değişken olarak GSYH, bağımsız değişken olarak ise KH, VG ve KK değişkenleri kullanılmıştır. Ülkeler $I (i = 1, \dots, N)$ ile ve zaman periyodu $t (t = 1, \dots, N)$ ile belirtilmektedir. ε_{it} ise hata terimini göstermektedir.

Westerlund (2008) Eşbütünleşme Testi

Düzye de durağan olmayan değişkenler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin varlığını belirlemek için Westerlund (2008) eşbütünleşme testi uygulanmıştır. Bu testin tercih edilme nedeni, seriler arasında YKB'nin varlığıdır. Bu tür bir bağımlılığı göz ardı eden diğer eşbütünleşme testlerine kıyasla, Westerlund (2008) testinin sonuçları çok daha güvenilir ve tutarlıdır. Farkı alınarak durağan hale gelen serilerde uzun dönemli ilişkinin sınıanmasında eşbütünleşme testlerinden yararlanır. YKB'nin olmadığı durumlarda birinci nesil eşbütünleşme testleri uygulanırken, YKB'nin mevcut olduğu durumlarda ikinci nesil eşbütünleşme testi uygulanmaktadır. Bu çalışmada, uzun dönemli ilişkinin varlığı ikinci nesil olan Westerlund (2008) eşbütünleşme testi ile gerçekleştirilmiştir. Bu test açıklanan değişkenin $I(1)$ açıklayıcı değişkenlerin ise $I(0)$ veya $I(1)$ dereceden durağan olmasına olanak tanımaktadır (Westerlund, 2008). Ayrıca Westerlund (2008) eşbütünleşme testi hem panel homojenliğini hem de panel heterojenliğini dikkate alarak, grup ve panel boyutlarını ayrı ayrı sınamaktadır (Westerlund, 2008, s. 13). Uzun dönem ilişkinin varlığını sınavan test istatistiklerinin hesaplanması sırasıyla (2) ve (3) numaralı denklemlerde verilmiştir;

$$DH_p = \hat{S}_N (\bar{\varphi} - \hat{\varphi})^2 \sum_{i=1}^N \sum_{t=2}^T \hat{e}_{it-1}^2 \quad (2)$$

$$DH_g = \sum_{i=1}^N \hat{S}_i (\bar{\varphi}_i - \hat{\varphi}_i)^2 \sum_{i=1}^N \sum_{t=2}^T \hat{e}_{it-1}^2 \quad (3)$$

Burada DH_p panele ilişkin istatistik değerini, DH_g grup ortalama istatistiğini temsil etmektedir. Homojenlik varsayımı değerlendirilirken yatay kesit birimlere panel test istatistikleriyle değerlendirme yapılmaktadır. Heterojenlik varsayımı bakımından ise grup test istatistikleriyle ele alınmaktadır. Westerlund (2008) eşbütünleşme testinin hipotezi şu şekildedir;

$H_0 =$ Eşbütünleşme ilişkisi yoktur.

$H_1 =$ Eşbütünleşme ilişkisi vardır.

Burada boş hipotez reddedildiğinde uzun dönemli ilişkinin varlığı kabul edilir.

Uzun Dönem Eşbütünleşme Katsayılarının Tahmini

Araştırmada, seriler arasındaki eşbütünleşme ilişkisi belirlendikten sonra uzun dönem katsayıları hesaplanmıştır. Uzun dönem eşbütünleşme katsayılarının tahmin edilmesinde AMG tahmincisi kullanılmıştır. AMG tahmincisi, eğim parametrelerinin heterojen olmasını ve YKB'yi dikkate alan bir yöntemdir. AMG tahmincisinin dikkate aldığı model ve modele ilişkin formüller sırasıyla (4), (5) ve (6) numaralı eşitlikte verilmiştir (Bond ve Eberhardt, 2009, s. 2);

$$Y_{it} = \beta'_t X_{it} + \mu_{it} \quad \mu_{it} = \alpha_i + \delta'_t F_t + \varepsilon_{it} \quad (4)$$

$$X_{mit} = \pi_{mt} + \vartheta'_{mi} \Phi_{mt} + \rho_{1mi} F_{1mt} + \dots + \rho_{nmi} F_{nmt} + v_{mit} \quad (5)$$

$$m = 1, \dots, k \quad F_{.mt} \subset F_t$$

$$F_t = \varphi' F_{t-1} + \varepsilon_t \text{ ve } g_t = k' g_{t-1} + \varepsilon_t \quad (6)$$

Burada, X_{it} bağımsız değişkenler vektörünü, α_i gruplara özel sabit etkileri, δ'_t modeldeki faktörlerin kesitler üzerindeki çeşitli etkilerinin elde edilmesini, F_t ise ortak faktör kümesini ifade etmektedir.

Dumitrescu ve Hurlin Panel Nedensellik Testi

Dumitrescu ve Hurlin (2012) nedensellik testi Granger nedensellik testinin heterojen panel veri analizlerine uyarlanmış bir versiyonudur. Yapılan Monte Carlo simülasyonları, bu testin küçük örneklem boyutlarında ve YKB olan durumlarda dahi tutarlı sonuçlar sağladığını ortaya koymaktadır. Durağan özellikte olan değişkenlere ilişkin nedenselliği test etmeye yönelik model (7) numaralı eşitlikte verilmiştir;

$$Y_{i,t} = \alpha_i + \sum_{k=1}^k \theta_i^k Y_{i,t-k} + \sum_{k=1}^k \beta_i^k X_{i,t-k} + \mu_{i,t} \quad (7)$$

Burada $\theta_i = \theta_i^{(1)}, \theta_i^{(2)}, \dots, \theta_i^{(k)}$ ve $\beta_i = \beta_i^{(1)}, \beta_i^{(2)}, \dots, \beta_i^{(k)}$ şeklindedir. α_i ; sabit etkileri, X ve Y durağan olan iki değişkeni, k ise gecikme uzunluğunu temsil etmektedir (Dumitrescu ve

Hurlin, 2012, s. 6). Testin hipotezi şu şekildedir;

H_0 = Bütün yatay kesitlerde X' ten Y' ye nedensellik ilişkisi yoktur.

H_1 = Bütün yatay kesitlerde X' ten Y' ye nedensellik ilişkisi vardır.

Dumitrescu ve Hurlin (2012) nedensellik testi, her bir yatay kesit için Wald istatistiklerini hesaplar ve daha sonra bu istatistiklerin aritmetik ortalamasını alarak tüm panel için bir Wald istatistiği elde eder (Dumitrescu ve Hurlin, 2012, s. 15). Wald istatistik formülü (8) numaralı eşitlikte verilmiştir;

$$WALD_{T,N}^{HNC} = \frac{1}{N} \sum_{i=1}^N W_{i,T} \quad (8)$$

Burada $W_{i,T}$ i. kesite ilişkin Wald istatistiğini ifade etmektedir. T boyutu küçük olduğunda Wald testi, X^2 dağılımına yakınsamadığı için, Dumitrescu ve Hurlin (2012) T boyutunun N boyutundan büyük olduğu asimptotik dağılımı içeren yeni test istatistiğini önermişlerdir (Dumitrescu ve Hurlin, 2012, s. 9). Yeni test istatistiği (9) numaralı eşitlikte verilmiştir;

$$Z_{T,N}^{HNC} = \sqrt{\frac{N}{2K}} (W_{N,T}^{HNC} - K) \rightarrow_{T,N \rightarrow \infty} N(0,1) \quad (9)$$

(9) numaralı denklemdaki test istatistiği $T > N$ olduğu durumlarda güçlü sonuçlar vermektedir (Dumitrescu ve Hurlin, 2012, s. 11). Dumitrescu ve Hurlin test istatistiğini geliştirerek (10) numaralı eşitlikteki gibi hesaplanmasını önermektedir;

$$Z_N^{HNC} = \frac{\sqrt{N}(W_{N,T}^{HNC} - N^{-1} \sum_{i=1}^N E(W_{i,T}))}{\sqrt{N^{-1} \sum_{i=1}^N Var(W_{i,T})}} \rightarrow_{T,N \rightarrow \infty} N(0,1) \quad (10)$$

(10) numaralı denklemin ise $T < N$ olduğu durumlarda yarı asimptotik test istatistiğine sahipken kullanılması önerilmiştir.

ARAŞTIRMA BULGULARI

Çalışmada ele alınan değişkenlere ilişkin tanımlayıcı istatistikler Tablo 3'te sunulmuştur. Buna göre E7 ülkelerinde logaritmik GSYH değişkeninin maksimum değeri 30.313 dolar civarındayken minimum değeri 26.751 düzeyindedir. Kamu harcamalarının (GSYH'nin yüzdesi) göstergesi olarak kullanılan KH değişkeni ve

vergi gelirlerinin göstergesi olarak kullanılan (GSYH'nin yüzdesi) VG değişkeni söz konusu dönemde ortalama olarak sırasıyla 2.60 ve 2.82 düzeyinde gerçekleşmiştir. Kurumsal kalitenin göstergesi olarak kullanılan KK değişkeninin en yüksek değerinin 1.364, en düşük değerinin ise -0.690 olduğu görülmektedir.

Tablo 3. Tanımlayıcı İstatistikler

Değişken	Gözlem	Ortalama	Std. Sapma	Minimum	Maximum
LGSYH	133	27.989	0.813	26.751	30.313
LKH	133	2.602	0.273	1.982	3.034
LKK	133	0.554	0.553	-0.690	1.364
LVG	133	2.821	0.294	2.219	3.389

Tablo 4'te Pesaran ve Yagamata (2008) tarafından geliştirilen ve homojenliği test etmek için kullanılan eğim homojenlik testi (Delta testi) sonuçlarına göre %1 anlamlılık düzeyinde, modelin homojen olduğunu ifade eden sıfır hipotezi reddedilmiştir. Yani eğim katsayılarının heterojen olduğu saptanmıştır.

Tablo 4. Homojenlik Testi Sonuçları

	Test İstatistiği	P-değeri
Δ	18.05	0.000
Δ_{adj}	20.18	0.000

Tablo 5'te görüldüğü üzere YKB'nin varlığını sınamak için uygulanan dört test için de anlamlılık düzeyleri 0.01'den küçük olduğu için bu testlerin sıfır hipotezleri reddedilmiştir. Seriler arasında YKB olduğu sonucuna varılmıştır. YKB'nin varlığı, bir ülkede oluşan şokun diğer ülkeler üzerinde de etkili olacağı anlamına gelmektedir. YKB olduğu sonucua varılan seriler için birim kök testi sınamasında YKB'yi dikkate alan CADF testi uygulanmıştır.

Tablo 5. Yatay Kesit Bağımlılık Testi Sonuçları

Testler	LGSYH	LKH	LKK	LVG
Breusch-Pagan LM	359.488***	116.277***	87.193***	61.049***
Pesaran Scaled LM	52.229***	14.701***	10.213***	6.179***
Pesaran CD	52.035***	14.507***	10.011***	5.985***
Bias Corrected Scaled LM	18.943***	10.052***	7.305***	-0.529***

Not:***,%1 anlamlılık düzeyini göstermektedir.

Tablo 6’da bulunan CADF birim kök testi sonucunda, KK değişkeninin %1 anlamlılık düzeyinde seviyesinde durağan olduğu tespit edilmiştir. GSYH, KK ve VG değişkenlerinin ise birinci farkında %1 anlamlılık düzeyinde durağan olduğu saptanmıştır.

Tablo 6. CADF Birim Kök Testi Sonuçları

	Seviye (Sabitli)	Birinci fark (Sabitli)
LGSYH	-1.908	-2.815***
LKH	-2.998***	-2.801***
LKK	-0.835	-2.894***
LVG	-0.497	-2.585**

Not:*** ve ** sırasıyla %1 ve %5 anlamlılık düzeyini göstermektedir.

Tablo 7’de Westerlund (2008) panel eşbütünleşme testi sonuçları yer almaktadır. Hesaplanan test istatistikleri tablo kritik değerinden büyük olduğu için H_0 reddedilir ve değişkenler arasında eşbütünleşme ilişkisi olduğu sonucuna varılır. Panel genelinde ve E7 ülkelerinde KH, VG, KK ve GSYH değişkenleri uzun dönemde birlikte hareket etmektedir.

Tablo 7. Westerlund Eşbütünleşme Testi Sonuçları

Test İstatistikleri	
DHg	DHp
54.245***	3.499***

Not:***, %1 anlamlılık düzeyini göstermektedir.

Tablo 8’de AMG uzun dönemli katsayı sonuçları sunulmuştur. KH ve GSYH arasında negatif ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. KH %1 arttığında GSYH %0.376 azalmaktadır. Literatürde benzer bulgular elde edilmiştir. Örneğin, Devarajan vd. (1996), 43 ülke için KH’nin GSYH üzerindeki etkisinin negatif olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Özellikle, gelişmekte olan ülkelerde gelişmenin ana direği olarak düşünülen sermaye harcamalarının bileşenlerinin aşırı uygulanması durumunda üretken olmayacağını sonucuna varmışlardır (Devarajan vd., 1996, s. 338-339). Ghosh ve Gregoriou (2008), gelişmekte olan 15 ülke için sermaye harcamalarının, GSYH üzerinde ters yönlü bir etkisinin olduğunu bulmuşlardır. İlaveten gelişmekte olan ülkelerde KH’nin payının, bu harcamaların üretkenliğe ne kadar katkı sağladığıyla doğrudan ilişkili olduğunu ifade

etmişlerdir. Bu bağlamda, KH’nin üretkenliği artırmak için kullanılması durumunda GSYH üzerindeki etkisinin pozitif olacağını belirtmişlerdir (Ghosh ve Gregoriou, 2008, s. 512). Butkiewicz ve Yanikkaya (2011), gelişmekte olan 100 ülke üzerinde yapılan araştırmada toplam KH’nin GSYH’yi olumsuz etkilediği belirlenmiştir. Gelişmekte olan ülkelerde hükümetlerin özel yatırımları dışlaması, kamu yatırımlarının özel yatırımların yerine geçebilmesine neden olabilir. Bu durum, GSYH’ye en çok ihtiyaç duyan gelişmekte olan ülkelerde olumsuz etkilere yol açabilir. Bu nedenle, KH’yi dikkatlice dağıtarak olumsuz etkileri en aza indirmek ve faydalı büyüme etkilerini maksimize etmek önemlidir (Butkiewicz ve Yanikkaya, 2011, s. 338-339).

Tablo 8. AMG Uzun Dönemli Katsayılar

Bağımlı Değişken	Katsayı	Standart Hata	Olasılık Değeri
LGSYH			
LKH	-0.376	0.163	0.021
LVG	0.114	0.090	0.207
LKK	-0.238	0.084	0.005
Sabit	28.877	0.958	0.000

VG değişkeni için elde edilen katsayının uzun dönemde istatistiksel olarak anlamlı olmadığı bulunmuştur. VG, etkili bir şekilde yönetilmez ve GSYH’yi destekleyecek alanlara yeterince yatırılmazsa, büyümeyi teşvik etmede zayıf kalabilir. Özellikle VG’nin bilim ve teknolojiye yapılan yatırımlar aracılığıyla inovasyonu destekleme potansiyeli bulunmaktadır. Ancak bu gelirlerin etkili bir şekilde yönetilmemesi, bilim ve teknoloji alanındaki ilerlemeyi sınırlayabilir. Bu durum, uzun vadede rekabet avantajlarını ve GSYH’yi azaltabilir. Ancak VG’nin bu alanlara yeterince aktarılması veya doğru bir şekilde yönetilmemesi, araştırma ve geliştirme faaliyetlerini kısıtlayabilir. Ülkenin rekabet gücü azalabilir ve uzun vadede ekonomik büyüme potansiyeli kaybolabilir. Ayrıca E7 ülkelerindeki yolsuzluk, vergi gelirlerinin verimsiz kullanımı, kayıt dışı ekonomi gibi yapısal sorunlar VG’nin uzun dönemde GSYH’yi desteklemesini sınırlandırabilir. Bu bağlamda VG’nin etkin bir şekilde toplanması veya toplanan gelirlerin verimli alanlara harcanmaması, kayıt dışı ekonomi nedeniyle vergi tabanının daralması ve kamu gelirlerinin azalması uzun dönemde GSYH’yi kısıtlayabilir. Bu nedenle, E7 ülkelerinin ekonomik

büyümeyi desteklemek için vergi politikalarının etkinliğini artıracak reformlara odaklanması önemlidir. Elde edilen bulgu vergilerin uzun dönemde üretim üzerinde önemli bir etkisinin olmayabileceğini öne süren Neoklasik büyüme teorisi ile uyumlu bulunmuştur.

KK ve GSYH arasında uzun dönemde istatistiksel olarak anlamlı fakat ters yönü ilişki saptanmıştır. KK %1 arttığında GSYH %0.238 azalmaktadır. Literatürde benzer bulgular elde edilmiştir. Radulovic (2020), AB ve AB dışı ülkelerde hükümet etkinliği, düzenleyici kalite ve GSYH arasında negatif ilişki saptanmıştır. Azam (2022), Latin ABD ve Karayip bölgesinde bulunan 14 ülke için yolsuzluğun kontrolü ve GSYH arasında negatif ilişki bulmuştur. Yapraklı (2008), üst ve orta gelirli ülkelerde düzenleyici kalite, hukukun üstünlüğü ve GSYH arasında negatif ilişki tespit etmiştir. Yüksek ve orta gelirli ülkelerde, resmi kurumsal ayarlamaların verimli çalışmaması ve resmi ile gayri resmi kurumsal düzenlemeler arasındaki uyumsuzluk, kurumsal yapının GSYH'yi olumsuz etkilemesine neden olabilir. Resmi kurumsal düzenlemelerin etkin olmaması, iş dünyasında belirsizlik ve güvensizlik ortamı oluşturur, yatırımcıları risk almaktan kaçınmaya iter ve işletmelerin genişlemesini engeller. Ayrıca bu uyumsuzluk, işletmelerin faaliyetlerini sürdürmelerini zorlaştırır, ekonomik büyümeyi kısıtlayabilir ve rekabet gücünü azaltabilir. Etkin olmayan kurumsal düzenlemeler, kaynakların verimli kullanımını engeller ve adaletsiz dağılıma neden olabilir. Bu faktörlerin birleşimi, ekonomik büyümeyi olumsuz etkileyerek uzun vadede kalkınma sürecini engelleyebilir. Bu nedenle, kurumsal düzenlemelerin etkinliği ve uyumu konusunda iyileştirmeler yapılması kritiktir (Yapraklı, 2008, s. 311).

Düşük KK birtakım nedenlerle GSYH'yi yavaşlatabilir veya olumsuz etkileyebilir. Bunlardan bir tanesi yolsuzluk ve rüşvetin yaygın olmasıdır. Yolsuzluk, kaynakların verimli kullanımını engelleyerek kamu ve özel sektör yatırımlarının etkinliğini azaltır ve GSYH'yi yavaşlatır. Bir diğer neden zayıf kurumsal yapılarda hukukun üstünlüğünün tam olarak sağlanamaması sebebiyle mülkiyet haklarının korunmasının zorlaşması ve buna bağlı olarak yatırımcıların güveninin azalması sonucu yatırım yapma kararlarının olumsuz etkilenmesidir. Ayrıca KK düşük olduğunda, hükümet politikaları öngörülemez ve tutarsızlıklar olabilir. Bu belirsizlik, işletmelerin

yatırım kararlarını olumsuz etkileyebilir. Düşük KK aşırı bürokrasiye ve verimsiz kamu yönetimine yol açarak işletmelerin faaliyetlerini zorlaştırır, maliyetleri artırır ve GSYH'yi olumsuz etkileyebilir. GSYH'yi olumsuz etkileyen bir diğer neden de zayıf kurumsal yapılarda kayıt dışılığın yaygın olabileme ihtimalidir. Bu nedenlerden dolayı, E7 ülkelerinde KK'nin düşük olması GSYH'yi olumsuz yönde etkileyebilir. Kurumsal reformlar, yolsuzluğun azaltılması, hukukun üstünlüğünün sağlanması ve bürokrasinin azaltılması gibi önlemler, bu ülkelerde GSYH'nin sürdürülebilirliğini artırabilir. KK'nin artırılması kapsamında, kurumsal reformların ve iyileştirmelerin uygulanması ve bu reformlara uyum sağlanması zaman alabilir. Süreç içerisinde ekonomideki aktörler yeni kurallara ve düzenlemelere uyum sağlamak için zaman ve kaynak harcayabilirler. Bu uyum süreci, GSYH'yi olumsuz etkileyebilir. Bu nedenle KK'nin artırılması sürecinde reformların olumsuz etkilerini minimize edecek stratejiler ve politikalar geliştirilmelidir.

Tablo 9. Dumitruscu ve Hurlin Panel Nedensellik Testi Sonuçları

Nedensellik Yönü	W-istatistik	Z-İstatistik	Olasılık	Sonuç
LGSYH→LKK	1.819	-0.539	0.589	Nedeni değildir
LKK→LGSYH	5.071	2.268	0.023	Nedenidir
LVG→LCOMP	1.752	-0.597	0.550	Nedeni değildir
LKK→LVG	4.388	1.687	0.093	Nedenidir
LKH→LKK	6.450	3.458	0.005	Nedenidir
LKK→LKH	2.121	-0.278	0.780	Nedeni değildir
LVG→LGSYH	0.575	-1.613	0.098	Nedenidir
LGSYH→LVG	2.136	-0.265	0.790	Nedeni değildir
LKH→LGSYH	2.820	0.324	0.745	Nedeni değildir
LGSYH→LKH	4.722	1.966	0.049	Nedenidir
LKH→LVG	4.208	1.523	0.127	Nedeni değildir
LVG→LKH	1.111	-1.150	0.249	Nedeni değildir

Tablo 9’da Dumitruscu ve Hurlin panel nedensellik testi sonuçlarına yer verilmiştir. Tablodan görüldüğü üzere KK’dan GSYH’ye doğru tek taraflı nedensellik ilişkisi saptanmıştır. Literatürde benzer bulgular elde edilmiştir (Lau vd., 2014; Salman vd., 2019; Bota-Avram vd., 2018; Arvin vd., 2021). Bu bulgu, KK’nin GSYH’yi etkileyebileceğini göstermektedir. Bu bulgu kurumların ekonomik performansı belirlemede kritik bir rol oynadığını savunana Kurumsal İktisat kuramı ile uyumlu bulunmuştur. Daha iyi bir KK, GSYH’yi teşvik edebilir veya destekleyebilir. Ayrıca VG’dan GSYH’ye doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi bulunmaktadır. Bu durum sürdürülebilir büyüme için mevcut vergi politikalarının sürdürülebilirliğini sağlamanın faydalı olacağını göstermektedir (Gürdal vd., 2020, s. 20). Bu durum kısa dönemde vergi politikalarının E7 ülkelerinde büyümeyi teşvik edici yönde düzenlendiğini göstermektedir. Kısa dönemde, VG’nin artması, KH’yi finanse ederek ekonomik faaliyetleri canlandırabilir. Artan KH, altyapı yatırımları, kamu hizmetleri ve sosyal yardımlar yoluyla talebi artırabilir. Bu durum, GSYH üzerinde olumlu bir etki yaratabilir. Ayrıca hükümetler, ekonomik durgunluk dönemlerinde kısa dönemli maliye politikaları uygulayarak ekonomiyi canlandırmaya çalışabilirler. VG’nin artırılması ve bu gelirlerin hızlı bir şekilde ekonomiye enjekte edilmesi, büyümeyi kısa dönemde destekleyebilir. Neo-klasik büyüme modeli ve bu modelin geliştirilmesiyle ortaya çıkan içsel büyüme modeline göre, VG açısından bakıldığında, vergilerin kısa vadede GSYH’yi etkileyeceği varsayıldığından çalışmadan edinilen bulgular bu teorilerle uyumlu bulunmuştur. Benzer bulgular farklı çalışmalarda da (Gürdal vd., 2020; Karagianni vd., 2012; Bolat vd., 2014; Arvin vd., 2021) elde edilmiştir. GSYH’dan KH’ye doğru tek taraflı nedensellik ilişkisi gözlemlenmiştir. Bu durumda, sürdürülebilir ekonomik büyüme sürdürülebilir kamu harcamalarına yol açtığından, politika yapıcılarının etkili büyüme politikaları oluşturmaları gerekmektedir (Gürdal vd., 2020, s. 20). GSYH ve KH’ya ilişkin benzer bulgular Odo vd. (2016) ve Altınok ve Arslan (2020) tarafından da elde edilmiştir. KK’dan VG’ye doğru tek taraflı nedensellik ilişkisi saptanmıştır. Daha fazla KK genellikle vergi toplama yeteneğini artırır çünkü etkin bir hükümet ve yasal sistem vergi mükelleflerini izleyebilir, vergi kaçakçılığına karşı önlemler alabilir ve vergi yasalarını daha etkin bir şekilde uygulayabilir. Dolayısıyla, daha yüksek KK genellikle VG’nin artmasına yol açar. Bu bulgu kurumların ekonomik performansı ve vergi toplama kapasitesi üzerinde kritik bir rol oynadığını savunana Kurumsal İktisat kuramı ile

uyumlu bulunmuştur. Son olarak KH’dan KK’ye doğru tek taraflı nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir. Kurumsal İktisat kuramı kurumların ekonomik performans üzerindeki etkisini vurgulamaktadır. KH, kurumların etkinliğini ve işlevselliğini artırabilir. Daha fazla kaynak, kamu hizmetlerinin daha iyi yönetilmesini sağlayabilir, yolsuzlukla mücadele edebilir ve hükümetin genel yönetim standartlarını yükseltebilir. Dolayısıyla, kamu harcamaları kurumsal kaliteyi beraberinde getirebilmektedir.

SONUÇ

Araştırma kapsamında, E7 ülkelerinde KH, VG, KK ve GSYH arasındaki ilişkileri analiz etmek amacıyla 2002-2020 dönemine ait veriler kullanılmıştır. Araştırma sürecinde, öncelikle dört farklı YKB testi ile örneklemedeki YKB test edilmiş ve varlığı doğrulanmıştır. Ardından, CADF panel birim kök testi kullanılarak serilerin durağanlık durumları analiz edilmiş, burada KH’nin seviyesinde durağan olduğu, diğer değişkenlerin ise birinci farklarında durağan oldukları tespit edilmiştir. Değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişkileri belirlemek için Westerlund (2008) eşbütünleşme testi uygulanmış ve uzun dönemde değişkenlerin birlikte hareket ettiği bulgusuna ulaşılmıştır. Uzun dönem katsayıları, AMG tahmincileri kullanılarak elde edilmiş ve KH ile KK’nin GSYH üzerinde negatif etkisi olduğu, VG’nin ise anlamlı bir etkisinin olmadığı gözlemlenmiştir. Son olarak, değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisi Dumitrescu ve Hurlin (2012) panel nedensellik testi ile incelenmiş ve KK ile GSYH, VG ile GSYH ve GSYH ile KH arasında tek yönlü nedensellik ilişkileri tespit edilmiştir. Ayrıca, KK’dan VG’ye ve KH’dan KK’ye tek yönlü nedensellik ilişkileri bulunmuştur. Bu çalışmanın literatüre önemli bir katkısı, belirtilen değişkenlerin aynı anda analize dahil edilmesidir ve bu bağlamda E7 ülkeleri için bir ilk olma özelliği taşımaktadır.

Gelişmekte olan ülkelerde harcama paylarının, ülkelerin üretkenlikleriyle doğrudan ilişkili olduğu bilinmektedir. Bu nedenle, sermaye harcamalarının bileşenlerinin aşırı kullanılması üretkenlik açısından etkili olmayabilir. Dolayısıyla bu ülkelerde KH’nin doğru şekilde üretkenlik amacıyla kullanılması, GSYH üzerinde olumlu etkiler yaratabilir. Ancak, hükümetlerin özel sektör yatırımlarını dışlama eğiliminde olmaları durumunda, kamu yatırımları

özel yatırımların yerini alabilir ve bu durum GSYH'yi olumsuz yönde etkileyebilir. Bu nedenle, KH'nin dikkatli bir şekilde dağıtılması ve olası olumsuz etkilerin minimize edilmesi, sağlıklı büyüme etkilerinin maksimize edilmesi için kritik önem taşır. Hükümetler, özel sektörle işbirliği içinde kamu projelerini destekleyerek kaynakları daha etkin ve verimli kullanabilir. Ayrıca, KH inovasyon, araştırma ve geliştirme faaliyetlerine yönlendirilerek teknolojik ilerlemeye katkı sağlayabilir ve uzun dönemli GSYH'yi teşvik edebilir.

Resmi kurumsal düzenlemelerdeki eksiklikler ve resmi ile gayri resmi düzenlemeler arasındaki uyumsuzluklar, GSYH'yi olumsuz etkileyebilmektedir. Şöyle ki; etkin olmayan kurumsal düzenlemeler, işletmelerin normal faaliyetlerini zorlaştırarak GSYH'yi kısıtlayabildiği gibi, iş dünyasında yarattığı belirsizlik nedeniyle yatırımcıların risk almasını engelleyerek ve işletmelerin büyüme potansiyellerini sınırlayarak da GSYH'yi olumsuz etkileyebilir. Ayrıca eksik kurumsal düzenlemeler kaynakların verimli kullanımını engeller ve adaletsizliğe neden olabilir. Bu durumlar bir araya geldiğinde, uzun vadede kalkınma süreci olumsuz etkilenebilir. Bu yüzden, kurumsal düzenlemelerin etkinliğini artırmak ve uyumunu sağlamak son derece önemlidir.

Politika yapıcılar, GSYH'yi teşvik etmek ve kurumsal düzenlemelerin etkinliğini artırmak için çeşitli adımlar atabilir. Resmi kurumsal düzenlemelerin denetlenmesi ve uygulanması güçlendirilmeli, böylece iş dünyası için daha güvenilir bir ortam oluşturulmalıdır. Bu durum, yatırımcıların risk almaya daha istekli olmalarını sağlayabilir. Ayrıca, resmi ve gayri resmi düzenlemeler arasındaki uyumsuzlukları gidermek amacıyla yeni politikalar ve düzenlemeler hayata geçirilmelidir. Bu, işletmelerin faaliyetlerini daha sorunsuz bir şekilde yürütmelerine ve GSYH'ye daha olumlu bir katkı sağlamalarına yardımcı olabilmektedir. Kurumsal düzenlemelerin etkinliğini sürekli izlemek ve değerlendirmek için bir izleme ve değerlendirme mekanizması kurulabilir; böylece politika önlemlerinin etkileri değerlendirilebilir ve gerektiğinde düzeltici adımlar atılabilir. Bu önerilerin hayata geçirilmesi, kurumsal düzenlemelerin daha etkin hale gelmesine ve GSYH'nin desteklenmesine yardımcı olabilir.

VG'nin GSYH üzerinde uzun dönemde belirgin bir etkisi olmadığından, vergi politikalarının etkinliğini artırmak için bazı önlemler alınabilir. Hükümetler, GSYH'yi teşvik etmek için vergi politikalarını daha etkin kullanmalıdır. VG'nin etkin bir şekilde yönetilmesi ve bu gelirlerin GSYH'yi destekleyecek sektörler yönlendirilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda, mevcut vergi politikalarının gözden geçirilmesi ve yeniden düzenlenmesi, büyümeyi destekleyen sektörler vergi teşvikleri ve kolaylıkları sağlanması gibi adımlar atılmalıdır.

Sonuç olarak, bu çalışma, E7 ülkelerinin uzun vadeli GSYH'lerini iyileştirmeleri için, kurumsal reformlar, KH, vergi tahsilatı ve GSYH'yi teşvik edici girişimler konusunda bütüncül bir ortak kalkınma politikası yaklaşımı benimsemeleri gerektiğini göstermektedir. İlâveten, kamu sektörünün şeffaflığını arttırmak, maliye politikalarının bütünlüğünü ve yenilikçiliğini teşvik etmek, politikaların etkili uygulanmasını geliştirmek, vergi uyumluluğunu artırmak ve vergi tahsilatını iyileştirmek için önemli görülmektedir. Ayrıca ekonominin çeşitli sektörlerinin rekabet edebilirliğini güçlendirmek, yeni teknoloji ve bilgi odaklı endüstrilere yatırım yapmak gibi temel kurumsal reformların gerçekleştirilmesi de önerilmektedir.

KAYNAKLAR

- Acemoglu, D., Johnson, S., & Robinson, J. A. (2005). Institutions as a fundamental cause of long-run growth. *Handbook of economic growth*, 1, 385-472. [https://doi.org/10.1016/S1574-0684\(05\)01006-3](https://doi.org/10.1016/S1574-0684(05)01006-3)
- Akinci, A. (2019). Vergi gelirlerinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi. *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(1), 100-106. 10.29106/fesa.539026
- Al-Sharea, I., Al-Azzawi, R., & Khudhair, A. (2020). Tax culture and its impact on tax activity (applied research regarding the general authority for taxation). *International Journal of Innovation, Creativity and Change*, 10(11), 531-551.
- Alkasasbeh, O. M. A., Haron, N. F., & Abueid, A. I. S. (2018). The impact of government expenditures, taxes on economic growth in Jordan. *American based research journal*, 7(12).
- Altinok, H., & Arslan, M. (2020). The relationship between public expenditures and economic growth in Southeastern European Countries: An analysis of bootstrap panel Granger causality. *Economic Computation And Economic Cybernetics Studies And Research*, 54(3). 10.24818/18423264/54.3.20.15
- Altunç, Ö. F. (2011). Kamu harcamaları ve ekonomik büyüme ilişkisi: Türkiye'ye ilişkin ampirik kanıtlar. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 18(2), 145-157.
- Aluthge, C., Jibir, A., & Abdu, M. (2021). Impact of government expenditure on economic growth in Nigeria, 1970-2019. *CBN Journal of Applied Statistics*, 12(1), 139-174. 10.33429/Cjas.12121.6/6
- Arvin, M. B., Pradhan, R. P., & Nair, M. S. (2021). Are there links between institutional quality, government expenditure, tax revenue and economic growth? Evidence from low-income and lower middle-income countries. *Economic analysis and policy*, 70, 468-489. <https://doi.org/10.1016/j.eap.2021.03.011>
- Atabey, A. Ö., & Şimşek, M. H. (2022). Vergi gelirleri ve ekonomik büyüme ilişkisi: G-7 ülkelerinden ampirik kanıtlar (1970-2020). *Econder International Academic Journal*, 6(2), 221-234. <https://doi.org/10.35342/econder.1211114>
- Aytun, C., & Akın, C. S. (2014). Kurumsal kalite ve ekonomik büyüme: Panel nedensellik analizi. *Çukurova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18(1), 89-100.
- Azam, M. (2022). Governance and economic growth: Evidence from 14 Latin America and Caribbean countries. *Journal of the Knowledge Economy*, 13(2), 1470-1495. <https://doi.org/10.1007/s13132-021-00781-2>
- Barro, R. J. (1996). Institutions and growth, an introductory essay. *Journal of Economic Growth*, 145-148.
- Bond, S. ve Eberhardt, M., (2009). "Cross-section dependence in nonstationary panel models: a novel estimator", *Nordic Econometrics Conference*, Lund.
- Boğa-Avram, C., Groşanu, A., Răchişan, P. R., & Gavriletea, M. D. (2018). The bidirectional causality between country-level governance, economic growth and sustainable development: A cross-country data analysis. *Sustainability*, 10(2), 502. <https://doi.org/10.3390/su10020502>
- Breusch, T. S., & Pagan, A. R. (1980). The lagrange multiplier test and its applications to model specification in econometrics. *The review of economic studies*, 47(1), 239-253. <https://doi.org/10.2307/2297111>
- Butkiewicz, J. L., & Yanikkaya, H. (2011). Institutions and the impact of government spending on growth. *Journal of Applied Economics*, 14(2), 319-341. [https://doi.org/10.1016/S1514-0326\(11\)60017-2](https://doi.org/10.1016/S1514-0326(11)60017-2)
- Chimezie, P. O., Omankhanlen, A. E., & Eriabie, S. (2020). Nexus between public finance and economic growth in Nigeria. *WSEAS Transactions on Business and Economics*, 7, 184-194. 10.37394/23207.2020.17.20
- Demircan, E. S. (2003). Vergilendirmenin ekonomik büyüme ve kalkınmaya etkisi. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21, 97-136.
- Devarajan, S., Swaroop, V., & Zou, H. F. (1996). The composition of public expenditure and economic growth. *Journal of monetary economics*, 37(2), 313-344. [https://doi.org/10.1016/S0304-3932\(96\)90039-2](https://doi.org/10.1016/S0304-3932(96)90039-2)
- Diler, H. (2016). Kamu harcamaları-Ekonomik büyüme: Türkiye üzerine bir uygulama. *Journal of Economic Policy Researches*, 3(1), 21-36.
- Dumitrescu, E. I., & Hurlin, C. (2012). Testing for Granger non-causality in heterogeneous panels. *Economic modelling*, 29(4), 1450-1460. <https://doi.org/10.1016/j.econmod.2012.02.014>

- Economics, P. (2013). World in 2050. The BRICs and beyond: prospects, challenges and opportunities. *PricewaterhouseCoopers LLP*.
- Eneche, E. O., & Stephen, I. A. (2023). Tax revenue and Nigeria economic growth. *European Journal of Economics and Business Studies*, Volume 7, Issue 2. <https://doi.org/10.1080/23311975.2022.2115282>
- Ghosh, S., & Gregoriou, A. (2008). The composition of government spending and growth: is current or capital spending better?. *Oxford Economic Papers*, 60(3), 484-516. doi:10.1093/oeq/gpn005
- Gökmenoğlu, M., & Yavuz, İ. S. (2022). Kamu harcamaları ve ekonomik büyüme ilişkisi: Kırılgan beşli örneği. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(2), 1094-1118.
- Gövdeli, T. (2019). Life expectancy, direct foreign investments, trade openness and economic growth in E7 countries: Heterogeneous panel analysis. *Third Sector Social Economic Review*, 54(2), 731-743. 10.15659/3.sektor-sosyal-ekonomi.19.05.1130
- Gurdal, T., Aydin, M., & Inal, V. (2021). The relationship between tax revenue, government expenditure, and economic growth in G7 countries: new evidence from time and frequency domain approaches. *Economic Change and Restructuring*, 54, 305-337. <https://doi.org/10.1007/s10644-020-09280-x>
- Gül, E., & Yavuz, H. (2011). Türkiye’de kamu harcamaları ile ekonomik büyüme arasındaki nedensellik ilişkisi: 1963-2008 dönemi. *Maliye Dergisi*, 160, 72-85. <https://doi.org/10.17130/ijmeb.2014.10.23.510>
- Ho, T. T., Tran, X. H., & Nguyen, Q. K. (2023). Tax revenue-economic growth relationship and the role of trade openness in developing countries. *Cogent Business & Management*, 10(2), 2213959. <https://doi.org/10.1080/23311975.2023.2213959>
- Huidrom, R., Ayhan Kose, M., Matsuoka, H., & Ohnsorge, F. L. (2020). How important are spillovers from major emerging markets?. *International Finance*, 23(1), 47-63. <https://doi.org/10.1111/infi.12350>
- Idenyi, O. S., Igberi, C. O., Udude, C. C., & Chibuzor, C. B. (2016). Public expenditure and economic growth in South Africa: Long run and causality approach. *Asian Journal of Economics, Business and Accounting*, 1(2), 1-17. 10.9734/AJEBA/2016/29677
- İmamoğlu, İ. K. (2022). Yönetişim, girişimcilik ve ekonomik büyüme: Bir panel nedensellik analizi. *Ekonomi Maliye İşletme Dergisi*, 5(2), 304-317. <https://doi.org/10.46737/emid.1205240>
- Karagianni, S., Pempetzoglou, M., & Saraidaris, A. (2012). Tax burden distribution and GDP growth: Non-linear causality considerations in the USA. *International Review of Economics & Finance*, 21(1), 186-194. <https://doi.org/10.1016/j.iref.2011.06.002>
- Keynes, JM (1936). The general theory of interest, employment and money.
- Knack, SF (Ed.) (2003). *Democracy, governance, and growth*. University of Michigan Press.
- Knack, S., & Keefer, P. (1995). Institutions and economic performance: cross-country tests using alternative institutional measures. *Economics & Politics*, 7(3), 207-227. <https://doi.org/10.1111/j.1468-0343.1995.tb00111.x>
- Koçbulut, Ö. (2023). Vergi gelirleri, kamu harcamaları ve ekonomik büyüme ilişkisi: AB ülkeleri üzerine ampirik bir inceleme. *The Journal of Academic Social Science*, 142(142), 138-154.
- Kouassi, K. B. (2018). Public spending and economic growth in developing countries: A synthesis. *Financial Markets, Institutions and Risks*, 2(2), 22-30.
- Lau, L. S., Choong, C. K., & Eng, Y. K. (2014). Carbon dioxide emission, institutional quality, and economic growth: empirical evidence in Malaysia. *Renewable energy*, 68, 276-281. <https://doi.org/10.1016/j.renene.2014.02.013>
- Maku, O. E. (2009). Does government spending spur economic growth in Nigeria? Munich Personal RePEc Archive. Paper No:17941: 1-20.
- Mucuk, M., & Alptekin, V. (2008). Türkiye’de vergi ve ekonomik büyüme ilişkisi: VAR analizi (1975-2006). *Maliye Dergisi*, 155(2), 159-174.
- Narayan, P. K., Nielsen, I., & Smyth, R. (2008). Panel data, cointegration, causality and Wagner’s law: Empirical evidence from Chinese provinces. *China economic review*, 19(2), 297-307. <https://doi.org/10.1016/j.chieco.2006.11.004>

- North, DC (1990). *Institutions, institutional change and economic performance*. Cambridge university press.
- North, D. C. (1991). Institutions, ideology, and economic performance. *Cato Journal*, 11, 477.
- Odhiambo, N. M. (2015). Government expenditure and economic growth in South Africa: An empirical investigation. *Atlantic Economic Journal*, 43(3), 393-406. DOI 10.1007/s11293-015-9466-2
- Olayungbo, D. O., & Adediran, K. A. (2017). Effects of oil revenue and institutional quality on economic growth with an ARDL approach. *Energy and Policy Research*, 4(1), 44-54. <https://doi.org/10.1080/23815639.2017.1307146>
- Olufemi, A. S., & Oladipo, O. N. (2021). The viability of public expenditure in stimulating economic growth in Nigeria (Mediating on the Role of Public Sector). *Acta Universitatis Danubius: Oeconomica*, 17(1), 70-86.
- Ökde, B. & Bülbül, D. (2019). Kamu harcamaları ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki: G7 ülkeleri için panel veri analizi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(69), 308-317. <https://doi.org/10.17755/esosder.441015>
- Özpençe, A. İ. (2017). Türkiye’de 1980 sonrası kamu harcamaları, vergi gelirleri ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin analizi. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (28), 31-41. DOI: 10.5505/pausbed.2017.13549
- Pesaran, M. H. (2004). General diagnostic tests for cross section dependence in panels. *Available at SSRN 572504*.
- Pesaran, M. H., & Yamagata, T. (2008). Testing slope homogeneity in large panels. *Journal of econometrics*, 142(1), 50-93. <https://doi.org/10.1016/j.jeconom.2007.05.010>
- Pradhan, R. P., & Bagchi, T. P. (2012). The expenditure-GDP nexus: Evidence from a panel of SAARC 7-countries. *International Journal of Public Policy*, 8(4-6), 295-307. <https://doi.org/10.1504/IJPP.2012.048710>
- Radulović, M. (2020). The impact of institutional quality on economic growth: A comparative analysis of the EU and non-EU countries of Southeast Europe. *Economic Annals*, 65(225), 163-181.
- Salman, M., Long, X., Dauda, L., & Mensah, C. N. (2019). The impact of institutional quality on economic growth and carbon emissions: Evidence from Indonesia, South Korea and Thailand. *Journal of Cleaner Production*, 241, 118331. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2019.118331>
- Samadder, S., Ghosh, K., & Basu, T. (2012). Scaling analysis of prime stock exchange indices of the emerging seven (E7) countries. *International Journal of Applied Computational Science and Mathematics*, 2(1), 11-22.
- Sandalcı, U., & Sandalcı, İ. (2017). OECD ülkelerinde ekonomik büyüme ve vergi gelirleri arasındaki ilişkinin ampirik analizi: 1990–2014. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 9 (1) 51-62.
- Saputri, R. D. A., & Nugraha, F. K. (2024). Analysis of the effect of tax rates and understanding of taxation on MSME taxpayer compliance in Lamongan Regency. *Review: Journal of Multidisciplinary in Social Sciences*, 1(03), 56-65. DOI:10.59422/rjmss.v1i03.260
- Tiftikçigil, B. Y., Güriş, B., & Yaşgöl, Y. S. (2018). Does middle income trap exist?: Evidence from emerging economies: E7 countries for 1969-2015. *Revista galega de economía: Publicación Interdisciplinar da Facultade de Ciencias Económicas e Empresariais*, 27(1), 145-158. <https://doi.org/10.15304/rge.27.1.5234>
- Tong, T., Ortiz, J., Xu, C., & Li, F. (2020). Economic growth, energy consumption, and carbon dioxide emissions in the E7 countries: a bootstrap ARDL bound test. *Energy, Sustainability and Society*, 10(1), 1-17. <https://doi.org/10.1186/s13705-020-00253-6>
- Tutgun, S., & Savaş, Y. (2023). Kurumsal kalite ve finansal gelişmenin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi: Sahra Altı Afrika Ülkeleri örneği. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13(3), 879-904. <https://doi.org/10.18074/ckuiibfd.1280373>
- Udonwa, U. E., & Effiong, U. E. (2023). Public spending and economic growth in Nigeria: Assessing recurrent expenditure’s neutrality and monetary policy interaction. *South Asian Journal of Social Studies and Economics*, 20(4), 35-52. 10.9734/sajsse/2023/v20i4741
- Utile, T. I., Ijirshar, V. U., & Adoo, S. E. M. (2021). Impact of institutional quality on economic growth in Nigeria. *Gusau International Journal of Management and Social Sciences*, 4(3), 21-21.
- Westerlund, J. (2008). Panel cointegration tests of the Fisher effect. *Journal of applied econometrics*, 23(2), 193-233. <https://doi.org/10.1002/jae.967>
- Wu, S. Y., Tang, J. H., & Lin, E. S. (2010). The impact of government expenditure on economic growth: How

sensitive to the level of development? *Journal of Policy Modeling*, 32(6), 804-817. <https://doi.org/10.1016/j.jpolmod.2010.05.011>

Yamak, T. (2017). Kurumsal kalite faktörlerinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi: Körfez ülkeleri örneği. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 5(4), 65- 79. <https://doi.org/10.25272/j.2147-7035.2017.5.4.04>

Yapraklı, S. (2008). Kurumsal yapının ekonomik büyümeye etkisi: üst orta gelir düzeyindeki ülkeler üzerine bir uygulama. *Ege Akademik Bakış Dergisi*, 8(1).

Zkaria, B., & Fatiha, B. (2023). The role of institutions on accelerating economic growth evidence from MENA countries. *Management & Economics Research Journal*. ISSN-2710-8856.

Yazar Katkı Oranı

Yazarlar araştırmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.